

Водний шлях E40 завдасть шкоди недоторканим районам України і Білорусі та перетворить важливий поглинач вуглецю у його джерело

*Дослідження виявляє неоприлюднений
вплив запропонованого водного шляху E40
на гідрологію та екологію річок та води в
Білорусі та Україні*

Status March 2020

Підсумки

У 2015 році розробникам техніко-економічного обґрунтування запропонованого водного шляху Е40 не вдалося детально вивчити гідрологічні наслідки в Білорусі та Україні. Експерти визначили коло найважливіших питань, яке в дослідженні не розглядалося, зокрема вплив зміни клімату; вплив регулювання льоду на прибережних зонах; вплив модифікації і регулювання заболочених ділянок річки Прип'ять; вплив інвазивних видів; питання якості води; вплив радіації; проблеми підтримки екологічного статусу Прип'яті. Вони також визначили необхідність залучення зацікавлених сторін до обговорення можливих змін у місцевій гідрології.

Було з'ясовано, що:

- Розвиток водного шляху Е40 може вплинути на процеси, пов'язані з льодом в річці Прип'ять, і, ймовірно, буде потрібне інтенсивне управління об'ємами льоду для забезпечення судноплавства.
- Зміна клімату може привести до скорочення обсягу води, що буде використовуватися для експлуатації водного шляху Е40, що означає, що він не зможе функціонувати послідовно протягом всього року.
- Спрямлення русел звивистих ділянок Прип'яті знищить майже незаймане середовище річки.
- Заказник «Ольманські болота (Almany mires)», один з найбільш виняткових торфовищ у Центральній Європі, ймовірно, буде відрізаний від деяких життєво важливих джерел водопостачання.
- Непоправної шкоди буде завдано національному парку «Прип'ятський», одному з найменш порушених районів Білорусі, що охоплює основну ділянку звивистої річки Прип'ять.

Довідкова інформація: Полісся і водний шлях Е40

Полісся - це величезна територія незайманої місцевості, що простягається територією всієї Білорусі, Польщі, Росії та України¹. Водний шлях Е40² - це транснаціональна ініціатива, яка має на меті з'єднати Балтійське та Чорне моря судноплавним сполученням довжиною приблизно 2000 км, яке проходить від Гданська в Польщі до Херсона в Україні. Це може мати дуже серйозний вплив на природну та культурну спадщину та населення Полісся, а також більш широкий вплив на економіку та світовий баланс вуглецю.

Хоча планування водного шляху Е40 ще на ранній стадії, у 2015 році³ було опубліковано техніко-економічне обґрунтування. Це передбачає, що маршрут проходитиме через річкові системи Вісли, Бугу, Піни, Прип'яті та Дніпра (див. Рисунок 1). Більша частина шляху проходитиме річками, де декілька частин потрібно буде випрямити, підперти греблею, вирити або осушити. Хоча деякі канали судноплавства вже існують, масштаб запропонованої нової розробки настільки глобальний, що загрожує екологічною катастрофою у регіоні.

¹ Див. інформаційний лист «Про Полісся - унікальна пустеля світового значення»

² Див. інформаційний лист «Полісся під загрозою - Як новий водний шлях може зруйнувати природне середовище Полісся»

³ Морський інститут у Гданську (2015). Відновлення внутрішнього водного шляху Е-40 Дніпра - Вісла: від стратегії до планування. Остаточний звіт з техніко-економічного обґрунтування - виправлений звіт (Відповідно до зауважень та вимог, висунутих Віллемом Зондагом, юридичним та технічним консультантом). Гданськ, грудень 2015 року.

Білоруська ділянка каналу пролягла б річкою Мухавець, Дніпро-Бузьким каналом, Піною та Прип'яттю до білорусько-українського кордону. Незважаючи на те, що частина білоруської ділянки водного шляху Е40 проходила б судноплавним каналом, великі ділянки наміченого русла проходять сильно звивистою ділянкою Прип'яті (рис. 1 і 2).

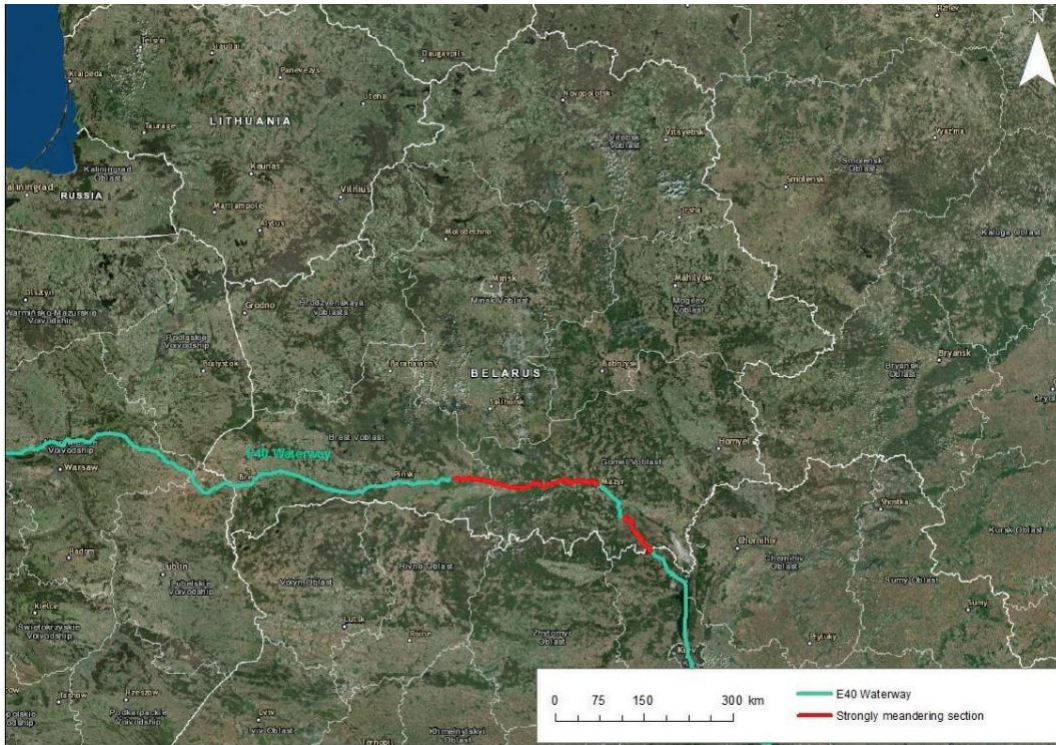

Рис. 1: Огляд запропонованого каналу та природних ділянок Е40 в Білорусі (Ortophoto: Google)

Рис. 2: Огляд меандрів р. Прип'ять у Національному парку «Прип'ятський» (Ortophoto: Google)

Частина водного шляху E40 проходить річками Прип'ять та Дніпро в Україні. Сюди входить частина Прип'яті, на якій зосереджені залишки Чорнобильської АЕС. Вхід на територію навколо старої електростанції суворо регламентований – тривале опромінення радіацією у цьому районі все ще вважається небезпечним. Існує значна небезпека, що розвиток та експлуатація цієї ділянки водного шляху E40 може загострити проблему, порушуючи та поширюючи радіоактивні матеріали, що може вплинути на мільйони людей⁴.

Експертні дослідження

Для кращого розуміння потенційного впливу водного шляху E40 на Полісся ми замовили цілий ряд експертиз, які повинні вивчити фактори, зокрема: гідрологію, економіку транспорту, радіоактивність та потенційні альтернативні сценарії розвитку для Полісся. Цей інформаційний лист підсумовує результати дослідження щодо потенційного впливу на гідрологію та екологію заболочених земель у Білорусі та Україні. Її здійснили експерти Центру збереження водно-болотних угідь. Повний звіт доступний тут⁵.

На що розрахована оцінка

Експерти проаналізували техніко-економічне обґрунтування 2015 року, зосередивши увагу на розвитку білоруського та українського відрізка водного шляху E40.

Основними питаннями, які розглядалися:

- водні ресурси, необхідні для функціонування МВШ E40;
- додаткові наслідки зміни клімату;
- вплив МВШ E40 на екологічний стан водотоків;
- вплив на заказник «Ольманські болота» та національний парк «Прип'ятський»;
- та критерії детальної екологічної оцінки місцевості.

Отримані дані

Водних ресурсів у Білорусі було б достатньо лише для початку функціонування водного шляху

На жаль, доступні дані гідрології для відповідної області обмежені. Однак експерти вважають, що, ймовірно, наявних водних ресурсів у Білорусі та Україні спочатку було б достатньо для функціонування водного шляху E40, хоча це може змінитися із зміною клімату - див. нижче. Експерти виявили, що білоруська ділянка має стійкі водні ресурси, можливо тому, що водно-болотні угіддя забезпечують постійне водопостачання річок, і що більша частина української ділянки вже була затоплена.

Розвиток водного шляху E40, ймовірно, вплине на природні процеси обмерзання, і при каналізації Прип'ять, ймовірно, потребуватиме інтенсивного управління льодом, щоб забезпечити судноплавство.

Кліматичний тиск буде впливати на наявність води для річкового шляху E40

У дослідженні техніко-економічного обґрунтування не вдалося розглянути можливий вплив зміни клімату на функціонування водного шляху E40. Експерти вивчили відповідні дослідження, виявивши, що вони пророкують нестачу води, збільшення евапотранспірації (сумарне випаровування), нестабільність річкових стоків і скорочення обсягів повеней, зокрема більш ранні випадки весняних повеней. У світлі цих прогнозів, експерти вважають, що найбільшою проблемою для водного шляху E40 будуть зміни у річках вгору за течією в Білорусі, де водні ресурси річок, що утворюють верхню частину водного шляху, відносно невеликі.

⁴ Also see factsheet "E40 waterway could expose millions of people to dangerous levels of radiation."

⁵ Grygoruk M, Jabłońska E, Osuch P, Trandziuk P (2019) Analysis of selected possible impacts of potential E40 Inland Waterway development in Belarus and Ukraine on hydrological and environmental conditions of neighbouring rivers and wetlands. Warsaw, March 2019.

Прогнозоване зменшення обсягів паводків на 25-50% у притоках Прип'яті, таких як Піна, суттєво зменшить доступність води для водного шляху E40. Кліматичний тиск, наприклад, триваліші та сильніші посухи, ймовірно, призведе до збільшення використання води для сільського господарства, що обмежить доступ до води для живлення водного шляху E40 з червня до вересня – найважливіші періоди року.

Водний шлях E40 вплине на екологічний стан водотоків

Найбільш суттєвий вплив водного шляху E40 в Білорусі, ймовірно, буде спричинено за рахунок зміни меандричних ділянок річки Прип'ять. Прип'ять є однією з останніх збережених майже незайманих великих низинних річок в Європі, з більш ніж 250 км, які вважаються такими, що перебувають у «дуже хорошому» або «хорошому» гідроморфологічному стані, згідно з визначенням Водної рамкової директиви (WFD). Спрямлення русел, ймовірно, вплине на рівень осаду та на водні організми, такі як ракоподібні, молюски та комахи, а також рибні спільноти. Під час експлуатації водний шлях E40, ймовірно, матиме широкий спектр впливів, наприклад, може загрожувати управлінню рибним господарством, а також сприяти поширенню інвазійних (інвазивних) видів.

Водний шлях E40 загрожуватиме Ольманським болотам

Зміни в режимі течії річки Прип'ять, в порівнянні з пропонованою каналізацією водного шляху E40, і пов'язані з цим зміни в притоках, цілком ймовірно, будуть мати серйозний негативний вплив на заказник «Ольманські болота». Заказник, розташований між притоками Горинь та Ствига річки Прип'ять, є одним із найвидатніших торфовищ Центральної Європи. Основна частина болотного комплексу знаходиться в Білорусі і є природоохоронною територією як на національному, так і на міжнародному рівнях. У болоті мешкає велика кількість видів птахів, що знаходяться під загрозою зникнення, зокрема найбільша популяція плямистих орлів у Європі і найбільша в Білорусії популяція зміїда (*Circetus gallicus*), журавлевих (*Gruidae*) і очеретянки прудкої (*Acrocephalus paludicola*). Експерти заявляють, що це питання має бути додатково вивчене у рамках докладних досліджень з оцінки впливу на довкілля, з тим щоб не допустити заподіяння шкоди цьому місцю, що має глобальне природне значення.

Водний шлях E40 безповоротно завдасть шкоди національному парку «Прип'ятський»

Будівництво водного шляху E40 передбачало б каналізацію та випрямлення меандрів на річці Прип'ять. Це призвело б до незворотної шкоди серцю Полісся. Під час весняних повеней середня ділянка річки Прип'ять перетворюється на величезне озеро завширшки до 10 км і довжиною майже 200 км – це дуже схоже на басейн Амазонки. Частина цієї гнучкої ділянки (меандри) лежить у національному парку «Прип'ятський» (див. рис. 3).

© Viktor Malyschchys

Парк охороняється на міжнародному рівні і є одним з найменш неспокійних районів білоруського Полісся. Він забезпечує життєво важливі екосистемні послуги: заповнює резервуари, забезпечують регулювання повеней, постачання людей водою, підтримання якості води і поповнення запасів ґрунтових вод. Торфовища накопичують і поглинають вуглець, допомагаючи регулювати глобальний клімат. Ця область має велику кількість національних та міжнародних видів, що охороняються, зокрема птахів, що розмножуються, а також є надзвичайно важливим місцем міграції. Будь-яка шкода цій унікальній екосистемі буде вважатися міжнародною катастрофою.

Є багато інших питань, які слід розглянути в детальній екологічній оцінці цієї ділянки водного шляху E40

Експерти визначили цілий ряд важливих питань, які не враховувалися в ТЕО. До них належать: вплив кліматичних змін на експлуатацію водного шляху E40; вплив планів управління об'ємами льоду в прибережних середовищах проживання, таких як ліси; вплив модифікацій та регулювання звивистої ділянки р. Прип'ять на з'єднання Горинь-Прип'ять та потік ґрунтових вод в Ольманських болотах; впливи інвазивних видів, занесених на територію; питання якості води, пов'язані з цвітінням водоростей; впливи радіації; та завдання збереження екологічного стану річки Прип'ять. Вони також наголошують на необхідності залучення зацікавлених сторін до обговорення можливих змін у місцевій гідрології.

Хто такі «Save Polesia»?

Наша коаліція включає шість організацій з чотирьох країн.

АПБ – Birdlife, Білорусь

Місія АПБ – це збереження біологічного різноманіття на благо теперішніх та майбутніх поколінь та залучення людей до активної природоохоронної діяльності.

БАГНА

Багна, Білорусь

Метою Багни є запобігання подальшої деградації довкілля та збереження природних середовищ існування та біорізноманіття нашої країни.

ФЗТ – Франкфуртське зоологічне товариство, Німеччина

ФЗТ інвестує в райони дикої природи, що мають глобальне значення - "успадковані ландшафти" - з естетичної та природною цінностями, недоторканими ландшафтами, важливими екосистемними процесами або цінностями, а також ендемічними видами, що знаходяться під загрозою зникнення.

НЕЦУ – Національний екологічний центр України

НЕЦУ - громадська організація, яка має представництва у десятках міст України та працює над тим, щоб внести екологічні аспекти до основи прийняття будь-яких рішень.

ПТОП – Польське товариство охорони птахів

Місія ПТОП полягає в охороні птахів і їх середовищ існування, створення і управління новими заповідниками птахів. Організація проводить активну просвітницьку роботу з метою підвищення суспільної підтримки діяльності з охорони природи.

ТОП – Українське товариство охорони птахів

Місія ТОП - зберегти біорізноманіття України, рятуючи птахів та біотопи.

Контактна для отримання додаткової інформації

Dr Helen Byron, проектний координатор кампанії Save Polesia
email: hbyron@zgf.de Find out more on www.savepolesia.org